

**Predavanje Njegove Ekselencije Majid HAMLAOUI-ja
na Institutu za medjunarodnu politiku i ekonomiju
na temu :**

Tunis : izuzetak arapskog proleca

22. aprila 2015. godine

Mi danas više nego ikada zahtevamo i prihvatamo čast koja je pripala mojoj zemlji da bude polazna tačka arapskog proleca. Potrazujemo je zato što smo uspeali, nakon jednog zaista spontanog pokreta, ali naročito zahvaljujući volji i rešenosti citavog jednog naroda, koji je najpre uspeo da ustane, a to nije mala stvar, protiv diktature koja je držala kao taoca citavu populaciju više od 23 godine, zatim da svrgne sa vlasti čoveka koji je apsolutistički vladao zemljom i otimao njeno bogatstvo uz pomoć korupcije organizovane u sistem mafijanske bande, i najzad da unisti režim terora koji je, više od dve decenije, krsio njegova prava na slobodu, na demokratiju, na dostojanstvo, jednom rečju pravo na život, cineci od Tunisa zatvor pod otvorenim nebom u kome su bile zgažene sve ljudske vrednosti.

Mi takodje prihvatamo arapsko prolece kao rezultat preplitanja civilizacija Feniciana, Puna, Kartaginjana, Rimljana, Vandala, Vizantijaca pre nego što je u sedmom veku doslo do odlucujućeg preokreta na putu tunizanske populacije koja se islamizovala i arabizovala malo po malo u toku vladavine dinastije Omejada, sa osnivanjem grada Keruana 670. godine i dzamije Ezituna 732. godine od strane Okba Ibn Nafae, Aglabida koji su osnovali svoju dinastiju 800. godine u Ifrikiji, od koje ce kasnije Afrika dobiti ime. Zatim ce doći dinastije Fatimida, Almohada i Hafsida koje ce vladati Tunisom više od šest vekova (od 909. do 1574. godine), nakon čega ce Tunis pasti pod suverenu vlast Otomanskog Carstva od 1574. do 1881. godine. 1881 godina oznacava pocetak francuskog protektorata koji ce se završiti nezavisnošću 20. marta 1956. godine. 25. jula 1957. godine, kada je monarhija ukinuta, Tunis je proglasio Republiku kao politicki režim pre nego što je Habib Burgiba izabran, 8. novembra 1959. godine, za prvog Predsednika.

Cim je dosao na vlast, predsednik Burgiba je poveo borbu protiv siromastva, ili kako je on nazivao « drugu borbu » nakon borbe za nezavisnost, emancipaciju žene, demokratizaciju obrazovanja i borbu protiv nepismenosti – bili su to prvi izazovi pred novim tunizanskim režimom na pocetku sezdesetih godina. Suocavanjem sa ovim izazovima, novi režim je želeo da postavi temelje modernog Tunisa obezbedjivanjem konkurentne ekonomije, ukljucivanjem žene, kao punopravnog partnera muskarca, u sve

sto se u zemlji preduzima i ulaganjem u znanje i obrazovanje ili u ono sto je Burgiba nazivao « sivom materijom » da bi oznacio ljudski mozak.

Prihvatamo ocinstvo arapskog proleca jer je narod Tunisa isao do kraja svoje pobune, zapocete 17. decembra 2010. godine, nakon sto su se mladi i manje mladi Tunizani mobilisali i pobunili kako bi zahtevali vise dostojanstva, slobode i pravde i nakon sto su odlucili da stradaju kao mucenici i da zrtvuju svoje zivote da bi ugusili despotski rezim jednako snazan kao i represivan. Mi dugujemo svim zrtvama revolucije slobodu, demokratiju, dostojanstvo u kome danas uzivamo, ali im dugujemo takodje i postovanje i divljenje koje je citava medjunarodna zajednica iskazala prema jednoj tako maloj zemlji koja je ispunila jedan tako veliki ljudski poduhvat ciji su obim i znacaj prevazisli nasa ocekivanja pa cak i nase snove. Mi takodje prihvatamo arapsko prolece zato sto je podstaklo susedne zemlje da sruse zid straha i da se pobune protiv rezima jednako diktatorskih i represivnih kao i nas, iako treba priznati da revolucije u pojedinim od tih zemalja i sudbine njihovih populacija nisu imale isti ishod kao tunizanska i sada prolaze kroz odredjene teskoce koje zelimo da prevazidju. Najzad, mi prihvatamo arapsko prolece zato sto smo nacinili, od samog pocetka, tezak izbor da sve promenimo narocito izborom Nacionalne Ustavotvorne Skupstine da bi zemlji obezbedili novi ustav i novi politicki rezim, sa pravim razdvajanjem vlasti i funkcionalnim drzavnim institucijama.

Kao sto ste verovatno primetili, izbegao sam, svesno i namerno, da evociram istorijski period Tunisa od 1987. do 2010. godine kojeg smatram, sa cisto licne tacke gledista, crnom etapom tokom koje je jedan covek gvozdenom rukom vodio zemlju sastavljenu vecinom od mladih, cije je najelementarnije socijalne zahteve i politicke aspiracije ignorisao, a najsiromasnije oblasti sveo na siromastvo i nezaposlenost. Prepustam istoricarima i buducim generacijama da sude o tom periodu kao i o osobi koja je za njega preuzela odgovornost.

Tranzicija u Tunisu

Kao i u ostalim periodima tranzicije ka demokratiji koji su normalno obeleženi ogromnom voljom da se sve promeni, ni ona u Tunisu nije izuzetak od pravila u tom smislu da smo morali da krcimo jos uvek nepoznat put koji je trebalo da nas vodi ka pluralizmu, stabilnosti, smeni vlasti, slobodnim izborima, demokratskim i transparentnim, da bi se osigurao definitivan raskid sa prosloscu, ukratko da bi Drzava povratila svoja prava, jer bez toga nista ne moze da bude zapoceto i svaki pokusaj da se nesto stvori osudjen je na neuspeh. Lako je primetiti da je Tunis od haosa spasilo to sto ni u jednom momentu nije postojao vakuum u vlasti posto su, nakon bekstva svrgnutog predsednika, predsednicke obaveze ispunjavane shodno postojećem ustavnom poretku. Tuniska drzava je nastavila da funkcioniše manje- vise normalno, vojska i redovi policije i nacionalne garde nekako su održali mir i bezbednost a administracija je obezbedila kontinuitet javne službe i odgovorila je na vitalne potrebe stanovništva. Period oklevanja i nesigurnosti koji je usledio neposredno nakon odlaska bivšeg predsednika nije bitno uticao na razvoj događaja ali je ipak doprineo uspostavljanju “Visokog organa za postizanje ciljeva revolucije, politickih reformi i demokratske tranzicije” koji za nekoliko meseci postaje i ostaje, sve do izbora Nacionalne Ustavotvorne Skupstine, pravi pokretac tranzicije u Tunisu.

Ta tranzicija je imala svojih uspona i padova i bila je protkana događajima koji će obeležiti period nakon 14. Januara i odrediti politicku buducnost Tunisa. Naime, ako su usvajanje novog zakona o izborima, 12. aprila 2011. godine i održavanje prvih demokratskih i slobodnih izbora organizovanih nakon nezavisnosti, 23. oktobra 2011. godine, doveli do uspostavljanja Nacionalne Ustavotvorne Skupstine, koja je izabrala Predsednika Mohameda Monsefa Marzukija, i izglasavanja poverenja prvoj vladi trojke predvodjenoj Enahdhom, ubistvo pristalice levice Sokrija Belaida, 6. februara 2013. godine, uvelo je zemlju u politicku krizu i prouzrokovalo ostavku predsednika vlade Hamadi Dzebalija i dolazak na

vlast Alija Laarajeda koji je upravljao vladom sacinjenom od vise tehnochrata postavljcnih narocito na celu suvercnih ministarstava.

Nekoliko meseci kasnije, drugo ubistvo, pocinjeno 25. jula 2013. godine, ubistvo poslanika Nacionalne Ustavotvorne Skupstine, Mohameda Brahmija, dodatno ce oslabiti proces tranzicije i prouzrokovati najozbiljniju politicku krizu u zemlji sa vaznim posledicama cija je kulminirajuca tacka bila ostavka vlade Laarajeda koju je nasledila vlada tehnochrata predvodjena Mehdijem Zomaom. Imenovanjem gospodina Zomaa, koji medjutim potice iz vlade Laarajeda, posto je bio njegov Ministar Industrije, pocece drugi period nase tranzicije. Novi predsednik vlade, koga je podrzala velika vecina Nacionalne Ustavotvorne Skupstine, imala je tezak zadatak da dovede zemlju do predsednickih i parlamentarnih izbora da bi se uspostavile stalne institucije druge Republike, bar za narednih 5 godina. Novoj Vladi ce biti izglasano poverenje Nacionalne Ustavotvorne Skupstine da bi pocela treca i poslednja etapa nase tranzicije.

U medjuvremenu i gotovo istovremeno sa imenovanjem Vlade tehnochrata, jos jedan vazan dogadjaj odigrao se 27. januara 2014. godine sa usvajanjem novog ustava, koji je treca vrhovna pravna norma u istoriji zemlje, nakon onih iz 1861. i 1959. godine. Taj ustav, usvojen na plenarnoj vanrednoj sednici velikom vecinom (200 glasova za, 12 protiv i 4 uzdrzanih od ukupno 217 polsanika) nakon dve godine nesuglasica, krize, prekidanja rada i nekoliko sedmica maratonskog rada da bi se doslo do konsenzusa o tekstu koji je plod kompromisa izmedju partije islamista Enahdhe, na celu vlade, i redova opozicije u okviru nacionalnog dijaloga koji je vodjen u toku poslednje i sustinske etape pod okriljem kvarteta sacinjenog od Centrale sindikata, Tuniske Unije za Industriju, Trgovinu i Zanatstvo (*UTICA*), Tuniske Lige za prava coveka i Udruzenja advokata. Pravi ulog nacionalnog dijaloga i tog kompromisa nije bio drugi do drustveni model za Tunis posle revolucije i politicki rezim koje treba uspostaviti. Uostalom, velika novina tog ustava je cinjenica da je, prvi put u pravnoj istoriji arapskog sveta, jednakost polova u izabranim skupstinama upisana u osnovni zakon zemlje.

Treca i poslednja etapa nase tranzicije trajala je gotovo 9 meseci da bi dovela, nakon mnogo peripetija i kriza, 26. oktobra 2014. godine, do

potpuno slobodnih i transparentnih izbora Skupstine Predstavnikara Naroda (ARP) za mandat od 5 godina pre nego sto su krunisani, 21. decembra 2014. godine, izborom, u drugom krugu glasanja direktnim izborom, **gospodina Bezi Kaid Esebsija, jednog od Burgibinih učenika, za prvog predsednika Druge Republike i imenovanjem gospodina Habiba Esida na mesto predsednika vlade,** da bi se tako završilo sa tom dugom, teskom, komplikovanom, ali blagotvornom etapom demokratske tranzicije koja je pokazala najpre samim Tunizanima, a zatim i ostatku sveta, da demokratija i islam nisu nekompatibilni, vec naprotiv, mogu da zajedno žive i da se dobro slazu u arapsko-muslimanskoj zemlji pod uslovom da mudrost, tolerancija, umerenost, dijalog, kompromis i razumevanje budu pravila ponasanja, da postovanje prava i sloboda drugoga budu granice koje ne treba prekoračiti, da pluralizam bude zeljeno akciono polje tog ljudskog dela i da volja samog gradjanina bude uzeta u obzir kao krajnji i jedini nacin da se promeni postojeći poredak.

Takodje, treba istaci da svi ovi uspesi ne bi bili moguci bez aktivnog i cesto veoma zapaznog ucesca civilnog stanovništva, sa svim njegovim sastavnim delovima, i drustvenih mreza kojima ovde treba odati pocast za svakodnevene napore i aktivno delovanje koje su vodile postavljajuci se kao poslednji stub odbrane protiv kršenja prava stanovništva, kao snazni branioci njihove slobode govora i slobodnog pristupa informacijama kako bi oni bili u mogucnosti da donesu ispravnu odluku u pravom trenutku. Civilno stanovništvo i drustvene mreze su odigrale nezanemarljivu ulogu za uspeh revolucije u Tunisu, sto je podstaklo kolumnistu Nju Jork Tajmsa, Tomasa Fridmana, da kaze da je to bila Fejsbuk- Revolucija (facebook revolution). Profesor Bisara Kader, Direktor Centra za Studije i istrazivanje Savremenog arapskog sveta na Katolickom Univerzitetu u Luvenu u Belgiji, koga cu citirati, procenjuje, sa svoje strane, da je « Arapsko prolece bila osveta civilnog drustva protiv policijske drzave, predatorske i nasledne. Ali to je takodje i osveta protiv « Zaima » ili « Raisa » koji su predugo dominirali na arapskoj politickoj sceni. » Kraj citata.

Sadasnja situacija u Tunisu

Tunis je uspeo da nakon tacno 4 godine od pocetka revolucije uspostavi stalne institucije druge Republike sa podelom vlasti koja funkcioniše prilično dobro, između Skupštine Predstavnikā Naroda (ARP), pravog nosioca nacionalnog suvereniteta i narodne volje, izvršne vlasti materijalizovane u Predsedniku Republike i Predsedniku vlade, da bi se izbegao bilo kakav eksces ili povratak diktaturi, i samostalne sudske vlasti, u službi građana i garantu jednakosti svih pred zakonom. Na poslednjim parlamentarnim i predsedničkim izborima 2014. godine svakako je većinu odnela laička partija, Nida Tunes, koja se brine o sudbini države i započinje novu etapu njene istorije, etapu koja bi trebalo da bude etapa političke stabilnosti, nakon perioda turbulencija i nesigurnosti koje su zamalo dovele u pitanje citav proces demokratske tranzicije. Ali ti izbori su potvrdili da je Tunis zemlja « izuzetak » među zemljama arapskog proleca. Zapravo, Tunis je uspeo da prevaziđe taj komplikovani stadijum svoje demokratske tranzicije zahvaljujući, velikim delom, ustupcima, kompromisu i postavljanju državnog interesa ispred interesa strtanaka, čemu je briljantno svedočila politička klasa dovodeći tako do kraja tu tranziciju da bi se ispisala nova stranica istorije ove male države, sa 11 miliona stanovnika i površine svega 163 610 kilometara kvadratnih, koja je na velika vrata usla u klub demokratskih zemalja. Prelaz od diktature samo jednog čoveka, koji je u svojim rukama držao svu vlast i mafijaskim bandama upravljao resursima zemlje, bez ikakve kontrole, ka mladoj diktaturi, istina nesavršenoj, ali koja počinje da pravi svoje prve korake na način koji nas podseća na početke demokratija istočno-evropskih zemalja ili onih iz latinske Amerike.

Glavni izazovi tunizanske tranzicije

Od revolucije 2011. godine, Tunis se suočava sa tri glavna izazova koja ugrožavaju njenu tranziciju, ako uzmemo u obzir da je politička stabilnost manje ili više postignuta. Reč je o pretnji džihadističkih grupa koje su ubile desetine vojnika, policajaca i zandarma, kao i dve političke figure, Sokri Belaida i Hadj Moamed Brahmija, koji su ubijeni 2013. godine. Posle 4 godine i uprkos velikim naporima preduzetim od svih strana koje učestvuju u demokratskoj tranziciji, bezbednosna situacija još uvek je izvor

briga i glavni faktor nestabilnosti. U medjunarodnom a narocito regionalnom kontestu, nestabilnom koliko i komplikovanom, Tunis ne moze sâm da se suoci sa teroristickom pretnjom koja je poslednjih nekoliko godina postala transnacionalni fenomen koji vise ne poznaje granice i prevazilazi sve granice jer su teroristima meta ljudske vrednosti koje zastupa medjunarodna zajednica – slobodu, pravdu i mir u svetu. Samo punom solidarnoscu a narocito najuzom mogucom saradnjom, cija ce meta biti izvori finansiranja terorizma, zemlje naklonjene slobodi, miru i pravdi moci ce da stanu na put toj posasti koja ne prestaje da se razvija i siri po celom svetu. Uostalom, mi mislimo da borba protiv terorizma u Tunisu i svuda u svetu mora, u prvoj fazi, da analizira i objasni razloge te posasti, pored religijskih naravno, da bi se doslo do strategije koja nece uzeti u obzir samo bezbednosni aspekt vec i politicku, drustvenu, kulturolosku, ekonomsku i obrazovnu dimenziju tog fenomena.

Ne mogu da govorim o terorizmu a da ne spomenem ono sto se desilo pre nesto vise od mesec dana u mojoj zemlji kada je grupa dzihadista zaslepljena svojim fanatizmom i ekstremizmom napala turiste cija je jedina greska bila ta sto su se tog dana nasli u muzeju Bardo, gde se nalazi jedna od najboljih svetskih kolekcija mozaika, da bi se divili bogatstvu i raznovrsnosti tunizanske kulture. Napadajuci nevine zrtve, prijatelje Tunisa, 18. marta, teroristi su ocigledno ciljali turisticki sektor, vitalnu aktivnost za ekonomiju Tunisa koji se od 14. januara 2011. godine vec suocava sa teskocama, ili pak sediste Skupstine Predstavnikara Naroda, simbolico mesto na kome se izrazava narodni suverenitet, ali narocito je mlada tunizanska demokratija toga dana bila predmet pokusaja ubistva sa predumisljajem. Pokret solidarnosti i osecanja simpatije i podrške izrazene mojoj zemlji od strane medjunarodne zajednice, ciji je deo vasa zemlja, bio je najbolji odgovor toj hordi dzihadista koji nisu uspeli i nece nikada uspeti da nas destabilizuju ili uplase jer je narod Tunisa napravio svoj izbor : red, sloboda, pravda, demokratija, tolerantnost i nijedna sila na svetu ne moze da zaustavi taj nepovratan proces.

Drugi izazov je ekonomska situacija koja je daleko od sjajne narocito sa dosta visokim stepenom nezaposlenosti (15.3% aktivnog stanovnistva) narocito medju mladim diplomcima koji predstavljaju 31% nezaposlenih.

Investicije su u slobodnom padu (21% nize u 2014. godini u odnosu na 2013.) a javni deficit se povecao dva i po puta od 2010. godine.

Na ovu sliku tunizanske ekonomije, vec negativnu, kao treci izazov pridruzuju se pokreti protesta i strajkova koji samo komplikuju socijanu situaciju posebno zato sto ovi pokreti pogadjaju strateske ekonomske sektore kao sto su fosfati ili osetljive sektore kao obrazovanje, prevoz i zdravlje.

Da bi se suprotstavio ovim glavnim izazovima, i mnogim drugim, Tunisu su potrebni, vise nego ikada ranije, svi njegovi prijatelji, zemlje koje su podrzale prve korake te demokratije, demokratije kojoj je danas potrebna snaznija pomoc, razvijenija saradnja i solidarnost bez mane, da se arapsko prolece, zapoceto u Tunisu u decembru 2010. godine ne bi pretvorilo u jesen koja bi mogla da stavi tacku na jedan tako lep san vise generacija, ciji sam ja deo, da vide jednog dana prava na slobodu izrazavanja, misljenja, udruzivanja, glasanja u potpunoj slobodi, na bolji zivot koji je postao stvarnost. Obracam se vama ovde da bih vas pozvao, a preko vas i da zatrazim od svih vasih zemalja, da budete uz nas i pratite nas u toj velicanstvenoj avanturi koja treba da nas neizbezno vodi ka boljoj buducnosti koju su mladi i manje mladi Tunizani, pobunivsi se pre cetiri godine, izabrali za sebe i za citav narod Tunisa.

Kao zakljucak, uz optimizam koji je uvek oznacavao karakter Tunizana kakav sam i ja, moram Vam priznati da me nada da cu videti nasu mladu demokratiju kako stize do svog cilja nije nikada napustila, uprkos delikatnim situacijama i teskim momentima kroz koje je Tunis prolazio. Cetiri godine zivota u revoluciji kakva je nasa ne predstavljaju nista u poredjenju sa nasim nadanjima, ocekivanjima, nasim zeljama za snom da svojoj deci i unucima pruzimo sansu da zive u pravoj demokratiji, da se slobodno izrazavaju, bez straha, bez brige, da ih vidimo kako se razvijaju na svim planovima, u tom trenutku cemo moci da kazemo da je Tunis zaista bio izuzetak arapskog proleca i da je zahvaljujuci svojoj volji, svojoj ljubavi prema zivotu, zrtvovanjima svojih mladih ljudi, tunizanski narod odgovorio, vise od osamdeset godina nakon njegove smrti, na apel

najcruvenijeg tunizanskog pesnika Abu El Kasem Esebija koji je u svojoj pesmi opisao volju za zivotom :

Kada jednog dana narod zeli da zivi,

Sudbina mora odgovoriti,

Tama mora nestati,

Okovi se moraju razbiti.

Zahvaljujem Vam se na paznji i molim Vas da primite moje iskreno izvinjenje ako sam bio previse dug ali mislim da tema zaista zasluzuje paznju.